

heihin kohdistuvan työn pitää tapahtua toisissa merkeissä. Muuten kasvattaja tekee itsensä syytäksi juuri siihen rikokseen, mistä jumalat rankaisivat Prometheusta, eikä tietysti myöskään voi saavuttaa alussa mainittua kasvatuspäämäärää.

Uudistuskysymyksiä ainekirjoituksen alalta.

Kirj. A. R. Rosenqvist.

I. Luonnollinen persoonallinen puhekieli ja keino-tekoinen persoonaton kirjoituskieli.

Ei ole päästy yksimielisyyteen niistä keinoista, joita käyttäen oppilaat saataisiin ilmaisemaan kirjallisesti ajatuksensa selkeästi ja oikein. Kaikilla on sama mielipide vain siitä, että kouluopetuksen saavutukset ovat olleet puutteellisia ja että siis tähän asti käytetyt menetelmät ovat olleet riittämättömiä.

Mistä johtuvat sitten nämä ristiriitaiset mielipiteet ainekirjoituksen menetelmien suhteen? Ehkäpä tulisi tuota ainekirjoituksen tarkoituksesta ja päämäärästä käytettyä määritelmää »ajatusten kirjallinen ilmaisu» tarkemmin määritellä ja rajoittaa. Ainakin puuttuu siitä viittaus itse siihen kieleen, jolla oppilaan tulee ilmaista ajatuksensa. Siinä ei ole sanottu, tuleeko oppilaan kirjoittaa omalla luonnollisella kielellään vai sillä, joka hänen on määrä vasta oppia. Sanotaan: Tietenkin hyvällä kirjakielillä. Tavanmukainen tyylipetusta viittaa siihen, että tällöin ajatellaan kirjan kieltä. Kertomuksien, kuvauksien ja kaikenlaisten malliesityksien lukemisella ja eri tyylien ja moninaisten tyylikeinojen tarkastelemisella tahdotaan oppilaat totuttaa oikeaan kirjoitussuomeen — tai yhdenveroisena pidettyyn kirjakielen — joka sitten myös on esikuvana ja mallina oppilaan omille tyylikokeille.

Mutta kirjakieli ei ole oppilaan kieli, vaan se on kypsyyden ja syvällisen sivistyksen ja rikkaan elämäkokemuksen omaavan täysikasvuisen kieli. Jos sitä oppilaalle tyrkytetään ajatuksen ilmaisu välineenä, niin ei ilmaisu eikä ajatuskaan voi sillä hyvin onnistua eivätkä ne molemmat myöskään sovellu yhteen. Selvästi ajatella ja puhua voi vain oman kielensä totutuilla, sujuvilla muodoilla; jos tämä oppilaalta kielletään, niin täytyy hänen ainekirjoituksessa epäonnistua oudon kielenkäytön takia.

tettavan toteuttavan hänen minä-ihanteensa. Mutta samalla huomattava, ettei hän suinkaan aina syvimmältä sentään haluaakaan tämän ihanteen toteuttamista. Sen ei tarvitse johtua ainoastaan mestarin kateudesta oppilaastaan kohtaan, vaan myös siitä, että hän, jos tuo ihanne saavutetaan, menettää mahdollisuuden enempään projektiioon ja sen tuottamaan sielulliseen kevennykseen. Kasvatti taas, siinä tapauksessa, että hän on identifikaatioon taipuva luonne, ehkä todella saavuttaa kasvattajan asettaman päämäärän, mutta ei senjälkeen pääse itsenäisesti kehittymään, kun hänellä ei ole itsenäisesti luovaa voimaa. Siinä onnellisimmassakin tapauksessa, että kasvatettava todella pääsee itsenäisyyteen, tulee helposti hänen ja kasvattajan keskinäiseen suhteeseen molemminpuolista pettymystä, sillä ylen harvoin on itsenäisen ihmisen myöhempi kehitys sopusoinnussa sen kanssa, mitä kasvattaja toivoo. Sen tähden on mestarin ja oppilaan suhde arkaluontoisimpia sielullisia suhteita, mitä on olemassa, ja se päättyy tavallisesti epäsuoihiin niinkuin yleensä kasvatettavan ja kasvattajan suhde. (Samanlainen ilmiö kuuluu olevan yleinen eräässä toisessa, mutta jossakin määrin analogisessa tapauksessa, nim. psykoanalyttikon ja hänen potilaansa suhteissa).

Esittäessämme Rankin tapaan vastakkaisina tyyppinä identifikaatio- ja projektiotyyppin voimme samalla mainita, mitä hän sanoo kummankin soveliaisuudesta kasvattajatehtävään. Ainakaan pienen lapsen kasvattajaksi ei yleensä projisioiva tyyppi sovellu. Siltä puuttuu eläytymiskyky, joka on identifioivalle tyyppille ominainen. Tämän vuoksi yleensä nainen paremmin sopii pienen lapsen kasvattajaksi. Projisioiva tyyppi tahtoo väkivaltaisesti muodostaa kasvatettavan oman itsensä mukaiseksi eikä kykene tajuamaan ja tunustamaan tämän persoonallista erikoislaatua. Ainoastaan siinä tapauksessa, että hän on kyennyt voittamaan itsessään sen, mitä Rank sanoo Prometeus-kompleksiksi, hän voi olla hyvä kasvattaja, parempikin kuin se, joka puhtaammin kuuluu identifioivaan tyyppiin.

Tämän kirjoittajalla on alusta pitäen ollut jonkinlainen vastenmielisyys sitä pedagogista katsantotapaa vastaan, että kasvattaja »muovaa» kasvatistaan ihmisiä, niinkuin kuvanveistäjä muovaa ihmisiä hahmoja savesta tai marmorista. Tuo usein käytetty vertaus ei mielestäni osu oikeaan; tässä asiassa olen Rankin kannalla.¹⁾ Ihmiset eivät ole mitään »ainesta», niinkuin savi ja marmorit ovat, ja

¹⁾ Sama on ymmärtääkseni Hollon mielipide »Kasvatuksen teoriassa».

Mutta — niin huomautetaan — eihän ainekirjoitukseen voida käyttää oppilasten tavannukaista, sujuvaa kieltä, heidän varsinaista äidin- ja seurustelukielintään; nuorten on mahdotonta sallia kirjoittaa kuten he puhuvat, koska he puhuvat liian huonosti, virheellisesti ja järjestämättömästi. Sentähden heidän täytyy oppia kirjallisesti ilmaisemaan ajatuksensa toisin kuin suullisesti, heidän täytyy jokaisen ajatuksen suhteen miettiä, mikä se näyttäisi painetussa kirjassa tai missä muodossa se kestäisi opettajan tarkastuksen. Henkinen työnsuoritus ei tällöin ole oleellisesti juuri toisenlaista kuin vieraskielisessä kirjoitustehtävässä: ajatukset syntyvät äidinkielen tutuissa muodoissa, mutta tullaan kirjoituskelepoisiksi ne täytyy ahtaa toisin muodostuneen kielen outoihin muotoihin. Joskin siten saavutetaan vissi valmius »kirjoituskielen» käyttämisessä, niin syntyy sen kautta turmiollinen juopa oppilaan kielenkehitykseen, tuo vastakohta puhutun ja kirjoitetun kielen välillä, jonka takia molemmat ilmaisutavat tulevat pysyväisesti vahingoitetuiksi. Suullinen esitys virtaa vuolasta uraansa suullisen kielen leväperäisessä asussa; kirjoituskieli sensijaan liikkuu jäykällä yhäisyydellä kirjakielen tai oppineitten abstraktisen kielen vakavissa, kireissä muodoissa ja välttää tuskallisesti kaikkea yhdenmukaisuutta yksinkertaisen, luonnollisen, jokapäiväisen kielen kanssa. Ylikuormitetut ja ylenmäärin huolitellut lauseet kasattuine abstraktisine pääsanoinen ovat päättunnumerkkejä. Vieläpä esitelmät ja puheet edeltäkin valmistellaan tällaisessa kirjatyylissä, ja kuulijat saavat kuunnella tällaisia taidokkaasti rakennettuja lauseita, vieläpä toisinaan ulkoa opittuina, mutta ei mitään luonnollisen raikasta ja vapaata puhetta.

II. Puhutun ja kirjoitetun kielen yhdistäminen yhdeksi kieleksi.

Tätä syvää juopaa oppilasten kielenkäytön kehityksessä, tätä vastakohtaa puhutun ja kirjoitetun kielen välillä ei poisteta kirjallisten töiden ohessa otettujen suullisten puheharjoitusten avulla, jos ei onnistuta molempia ilmaisutapoja saattaa yhäpäiväiksi, su-lattaa mahdollisimman yhtenäiseksi, sopusointuiseksi kieleksi. Siten johdumme ainekirjoituksen metodiikan pääkysymykseen: Miten on ainekirjoitusta opetettava, jotta se olisi kirjallista puhumista ja yhdenmukaista suullisen esityksen kanssa? Sillä kirjallisen ilmaisutavan täytyy myös olla puhumista, vieläpä sen tulee olla puhumista jokaisen yksilön omalaatuisella, persoonallisella ilmaisutavalla. Tosin usein epäillään, voivatko kypsyttämättömät oppilaat käyttää

kirjoituksessaan persoonallista tyyliä. Mutta samalla ei kukaan kiellä sitä, että jokaisella heistä voi jo olla oma persoonallinen puhe-tyylinsä, ja juuri tämä tulisi mielestämme pelastaa kirjallista ilmaisua muotoa varten.

Oppilaitten tulisi siis kirjoittaa siten, kuin he puhuvatkin. Tällä ei tietenkään tahdota sanoa, että kirjallisessa puheessa olisivat sallittuja kaikki suusanallisen esityksen puutteellisuudet ja huolimattomuudet, vaan tulisi oppilaan kirjoittaa jostakin aiheesta siten, kuin hän sen ymmärtää ja kuin hän suullisesti siitä puhuisi omalla kielellään, siis ymmärrettävän yksinkertaisesti, luonnollisesti ja havainnollisesti. Tietenkin tulee oppilaan ainekirjoituksessa aina koota ajatuksensa ja koettaa muutenkin parastansa, mutta hänen ei tule käyttää kirjoituksessa aivan toisenlaista, hänelle luonnontonta kieltä. Hänen tyyliänsä on arvosteltava sen mukaan, missä määrin kirjoitettu kieli tekee sekä silmin luettaessa että korvin kuunneltaessa sen vaikutuksen, kuin se olisi hänen suusanallisessa puheessa käyttämänsä luonnollista, elävää kieltä.

Mutta edellä esitettyä vastaan voi joku muistuttaa, että meidän oppilailamme on, kuten yleensä useimmilla ihmisillä, liian huono suullinen esitystaito, jotta se voisi kelvata ainekirjoituksessa. Miestämme tämä asiansaara juuri osoittaa meille, että varsinaisen työhönlkehittämisen tulee alkaa suusanallisen esittämisen l. siis puhumisen kouluttamisella. Kaiken pahan alkujuurena onkin juuri se, että puhutaan liian huonosti, jotta voitaisiin kirjoittaa hyvin. Kuten useimmat ihmiset ovat kaksityylisiä, niin koulukin koettaa pakottaa oppilaan luonnollista vuolasta puheenjuoksua sellaisiin ilmaismuotoihin, jotka ehkäisevät vapaata ajatuksenjuoksua ja muodostavat puhumisen luonnollisen tyylin rinnalle keinotekoisen kirjoitustyylin.

Jos me siis tyyliin kehittämässä pyrimme yhdistämään suusanallisen ja kirjallisen esityksen, niin täytyy siinä edellisen saada johtava asema. Voidakseen kirjoittaa hyvin täytyy oppilaan siis oppia puhumaan hyvin. Ja tähän ei riitä pelkkä sanataituruus, vaan vaaditaan lisäksi ennen kaikkea selväjärkistä harkintaa ja ajatuksen kurissapittoa ja hillitsemistä. Itsestään selvänä vaatimuksina pidetään vanhastaan »virheettömyyttä», »oikeakielisyyttä» ja »puhuttautua» vieraskielisistä ja murteellisista sanoista, joihen vaatimusten suhteen on kuitenkin johduttu liiallisuusiin. Tietenkin täytyy oppilaan suusanallisen esityksen aina olla myös kauneuden lain mukaista, lausumisen tulee olla selvää, soinnukasta, korostuksen sattuavaa, äänensävyyn aina erilaisen sisällön mukaista j.n.e.

Mutta tämän periaatteen »Kirjoita, kuten puhut!» lisäksi on huomattava, että kirjoitettu puhe suoritetaan toisenlaisten ehtojen vallitessa kuin suusanallinen puhe ja että se siis tarvitsee erikoisia keinoja, jotta se edes likimäärin tekisi välittömän, henkilöistä henkilöön käyvän vaikutuksen. Kirjoitetun puheen päävaikutus piilee kuitenkin juuri siinä, että sen tulee käyttää kirjallisia vastikkeita ja merkkejä korvaamaan puhekielen sävyä, korostusta, kasvojen ilmeitä ja eleitä j.n.e., jotka ovat erittäin tärkeitä keinoja suullisen esityksen elävöittämiseksi ja havainnollistamiseksi. Se, mitä kuulija lukee puhujan kasvoista tai välittömästi tajuaa äänensoinnusta ja sanojen korostuksesta, täytyy kirjoittajan koettaa osoittaa käyttämälläään sanoilla tai määrättyillä tyylikeinoilla, kuten sanojen järjestyksellä, lauseitten rakenteella, välimerkeillä j.n.e. Suullisen esityksen määrättyt vapaudet ja puutteellisuudet, kuten esim. liiallinen sanojen toistaminen, yksitoikkoinen tai epätydellinen lauserakenne, vaikuttavat lukijassa aina häiritsevästi, jonka vuoksi niitä tulee välttää, ja se on mahdollistakin, koska kirjoittajalla on aikaa muodollisen puolen tarkastamiseen ja valikoimiseen. Tietenkin tulee kirjoitetussa esityksessä koettaa säilyttää kaikki suusanallisen ilmaisen arvokkaat ominaisuudet, eritoten sen selvyys, elävyys ja havainnollisuus, mutta sensijaan välttää kaikki valmistamattoman puheen luonnolliset puutteet ja virheet. Tyyliharjoitusten ja kaikkien tyyliä koskevien opetusten päätehtävänä on teroittaa oppilaitten silmää tai ehkä paremminkin korva tähän tyyliäidän oleelliseen puoleen.

III. Kielenkäytön esteettisen koulutuksen päämäärät.

»Kauniin kielen» käsite on tullut jonkin verran huonoon huutoon. On tultu epäluuloisiksi sellaisen kielellisen ilmaistavan suhteen, joka ulkoapäin koristautuu välikkyvillä sulilla kuten neekerit tai intiaanipaällikkö. Myöskin kielenopetuksessa on jo jouduttu kauas siitä ajasta, jolloin oppilaat saivat kerätä erikoisiin vihkoihin »tyyliukukkasia» ja jolloin heidän piti näillä lainatuilla sulilla koristella ainekirjoituksensa tyyliä. Joskus ehkä voi vielä tavata joissakin maaseudun lehdissä tämänlaatuaisia kauniin tyylin näytteitä, mutta yleensä lienee tällaisista ulkonaisista ja keinotekoisista kielen kaunistuskeinoista jo luovuttu.

Mutta tämän jo muodista hävinneen kaunopuheisuuden kasvatuksen vastakohtana on 19:nneellä vuosikymmenellä saatu pedagogikassa aikaan sellainen suunta, joka selittää erityisen esteettisen kielenkoulutuksen tarpeettomaksi ja katsoo kielenopetuksen päämääräksi

riittävän sen, että nuori yksilö oppii »oikein» puhumaan ja kirjoittamaan. Tällöin ei kuitenkaan kiinnitetä laisinkaan huomiota niihin vaikeihin probleemeihin, jotka kätkeytyvät tähän käsitteeseen »oikein». Enimmäkseen sillä tarkoitetaan »virhneettömyyttä», jolloin ajatellaan sellaisia kouraanuntuvia virheitä, jotka loukkaavat kieltä korvaa tai sitten ovat vastoin kieliopin sääntöjä. Sen lisäksi asetetaan ihanekielelle sellaisia vaatimuksia kuin »yksinkertaisuus» ja »luonnollisuus», ilman että useinkaan ollaan selvästi tietoisia näidenkä käsitteiden sisällöstä ja merkityksestä. Ei ole lukuun otettu, että »yksinkertaisuus» ja »luonnollisuus» eivät suinkaan aina merkitse samaa ja että sitäpaitsi tavataan esteettisiä kielenmuodostusta koskevia tehtäviä, joiden luonteenomaisia piirteitä ei ole riittävästi ilmaistu niiden käsitteiden avulla. Sillä vaikkakaan emme välittäisi tuosta kielietietikan vääristä ihanteesta, niin emme kuitenkaan pidä noita käsitteitä »oikein» ja »yksinkertaisesti» minään riittävinä kielitaidon kehittämisen päämäärinä. Pikemminkin tulee näiden päämäärien käsittää esteettisiä vaatimuksia moninaisissa erimuodoissa, ilman että ne silti muodostuvat liialliseksi koristeluksi ja leikittelyksi.

Lienee vaikeata koettaa kielenkäytön kehittämisen esteettisiä arvoja määrittellä yhden ainoan kaaviollisen käsitteen avulla. Kielenestetiikassa on näet yhtä vääriin kuin taide-estetiikassakin koettaa valaa kaikki samaan kaavaan. Sitenhän taide-estetiikassa on kauan yleistetty klassillisen rakennustaitteen selvyyttä ja yksinkertaisuutta ainoana ihanteena ja sentakia halveksittu goottilaisen ja barokkityylin rikkautta ja elävää täyteläisyyttä. Nykyään sensijaan pyritään tään käsitteeseen jokaista taidetyyliä sisästäpäin, sen omalaatuisesta »taidetahdosta» käsin ja arvioimaan sitä sen omista edellytyksistä lähtien. Epäilemättä on tämä myöskin se näkökohta, josta lähtien kielityyliä on arvioitava.

Yhdellä ainoalla normilla näet on vaikeata määrätä esteettisiä arviointia, sillä se on moninainen ja sen mahdollisuudet ulottuvat rajattomiin. Kuitenkin on totta, että nykyinen makusuunta tähtää elämän kaikilla aloilla määrättyyn yksinkertaisuuteen ja luonnollisuuteen, mutta olisi järjetöntä sulkea sentakia silmänsä täyteläisyyden, rikkauten, värikyyden, eleganssin, sointuisuuden ja lukuisten muiden esteettisten arvojen viehätyksiltä, joiden ei suinkaan tarvitse merkitä samaa kuin yksinkertaisuus ja luonnollisuus, t.s. sitä, mitä näillä sanoilla tavallisesti käsitetään. Mutta huolimatta näiden yksityisten arvojen moninaisuudesta ei kielietietikan silti vielä tarvitse muodostua miksikään epämääräiseksi kaaokseksi.

IV. Aiheen mukainen tyyli ja oppilaan oma-laatuinen persoonallisuus.

Kaikeksi onneksi onkin viime vuosikymmeninä virheettömän tyylin ideaali julistettu pannaan ainakin teoreettisesti. Mutta vaikka se siten on saatettukin huonoon huutoon, niin ei käytännössä suinkaan aina ole noudatettu uusia vaatimuksia. Tosin tavataan sen-tään jo paljonkin opettajia, joilla on kielen elävän kauneuden aistia. Tämä tyylin kehityskulku on toisilla kulttuurin ja opetuksen aloilla tavattavien suuntien rinnakkaisilmiö. Sitenhän moderninen piirustuksenopetus ei enää pidä ihannepäämääränään sitä, että määrät mallit jäljennetään mahdollisimman »oikein«, vaan se koettaa elävöittää ja vahvistaa nuoren yksilön omintakeista ilmaisukykyä. Ja on kerrassaan hämmästyttävää, mitä tuloksia tällä tavoin saavutetaan. Pitkäveteisen, norminmukaisen muodon asemesta saavuttavat jo 8-vuotiaatkin lapset positiivisia ja todella arvokkaita ilmaisukeinoja.

Samantapaisia tuloksia voidaan saavuttaa myös kielellisen muodon ja tyylin suhteen. Myös tällä alalla on mahdollista ja välttämätöntä, että yleisen virheettömyyden ja negatiivisen ideaalin asemesta asetetaan persoonallisen, aiheenmukaisen ilmaisuun positiivinen ideaali. Siten siis koulumestarinaisen virheettömyyden sijaan tulee opetuksen päämääräksi tyylin aiheenmukaisuus ja persoonallisuus, jotka eivät kuitenkaan ole vastakohtia, vaan läheisiä toisilleen. Aiheenmukaisuudella tarkoitetaan sitä, että jokainen aihe vaatii sille ominaista tyyliä. Vanha ihannevaatimus oli, että kaikkia aiheita varten tuli käyttää samanlaista virheetöntä esitystä; ei tehty mitään erotusta esim. asiatyylin ja juhlatyylin välillä. Sitä ten esim. jonkin persoonallisen elämyksen esitys tai suurkaupungin aseman kuvaus tuli pukea samanlaiseen juhlalliseen ja pöyhistelevään muotoon kuin esim. Kaarle XII:n ja Napoleonin vertailu. Mutta tietenkäin on koetettava kaikin tavoin pitää tyyli puhtaana, t.s. säilyttää sisällyksen kulloinkin vaatima sävy. Jokainen erillinen aihe näet vaatii sille ominaista muotoa mitä sanojen valintaan, lauserakenteeseen, tempoon ja rytmiin tulee; tämä on esteettisen tyylinkäyttämisen objektiivinen puoli. Sitä vastassa on subjektiivisena puolena persoonallisen ilmaisutavan vaatimus, jolla ei tule olla tyylin mukaan kaaviollista, yleismaailmallista muotoa, vaan jonka tulee kuvastaa kunkin kirjoittajan persoonallista omalaatua suutta. Älköön siis vaadittako 12-vuotiaalta pojalta, että hän kirjoittaa kuten vanhus, vaan sallittakoon hänen puhua omaa kiel-

tänsä. Jos hän ensin on tottunut ilmaisemaan ajatuksensa omalla tavallaan, niin hän säilyttää tämän kykynsä myös ikävuosiensa lisääntyessä ja aivan itsestään ilmaisee myöhemmin ajatuksensa rikkaammin, kadottamatta sen ohessa kuitenkin omalaatuisia persoonallista tyyliään.

V. Vapaitten aineitten merkitys persoonalliselle tyylielle.

Kuten sanottu, ei aiheenmukaisuuden ja persoonallisen ilmaisu-tavan tarvitse mitenkään olla keskenään ristiriitaisia, vaan voivat ne sopusuhteisesti mukautua toisinsa. Jos joku kirjoittaa todella kin persoonallisuutensa mukaisesti, niin hän käyttää samalla vaisto-maisesti sellaista tyyliä, jota aihe vaatii, tietenkäin edellyttäen, että aihe on hänelle ainakin jossakin määrin läheinen. Sillä tällöin on edellytyksenä paitsi modernista kielinopetuksen metodia, ettei oppilasta pakoteta käsittelemään sellaisia aiheita, joita hän koko persoonallisuutensa pohjautuen ei laisinkaan voi persoonallisesti käsittellä. Koulunopetuksessa koetetaan tämä saavuttaa tavallisesti siten, että oppilaan itsensä sallitaan valita aihe tai hänen annetaan vapaasti muo-valla ominaisella persoonallisella tavallaan hänelle perustaksi annettua aihetta. Tietenkäin voi tämän ohessa ainakin tilapäisesti tulla kysymykseen, että oppilas joskus saatetaan kirjoittamaan myös sellaisesta aiheesta, joka ei koskettele hänen persoonallisia harrastuksiaan, koska elämäkin voi myöhemmin saattaa hänet sellaiseen asemaan, että hänen tulee käsitellä aihetta, joka luontonsa puolesta ei ole häntä lähellä.

Tällaisten vapaiden kirjoitelmien arvoستeleminen vaatii kuitenkin opettajalta entistä paljon enemmän. On helpompaa ja mukavampaa arvioida kirjallista suoritusta jonkin yleismallisen kaavan mukaan kuin sen sisäisten, positiivisten ominaisuuksien perusteella. Tämä edellyttää enemmän kuin muutamien normien hallitsemista, se vaatii varmaa tahdikkautta ja sitä, että osaa eläytyä sangen erilaisiin tilanteisiin ja vaatimuksiin. Nykyjäähän jo vaaditaan taide-teoksenkin arvosteljalta ei vain kykyä arvostella niitä jonkin ihanne-kaavan mukaan ja sen mukaisesti joko ylistää tai moittia niitä, vaan ennen kaikkea sitä, että hänellä on kykyä ymmärtää ja arvioida jokaista taideteosta sen sisäisen olemuksen ja sen erikoisen arvon mukaan.

VI. Lukijan tai kuulijan huomioonottaminen ainekirjoituksessa.

Mutta kirjallisen tuotteen persoonallisuuden ja aiheenmukaisuuden lisäksi tulee tyylin elävöittäjänä usein kysymykseen vielä kolmas tekijä, nim. kuulijan tai lukijan vaistomainen huomioonottaminen. Kuten suuri taitelijä ilmaistessaan teoksissaan tunteitansa ja mielilajojansa ottaa ilmaismuodon valinnassa aina hienotunteisesti huomioon sen vaikutuksen, samoin on hyvän kielentyylin käyttäjälle tunnusmerkittävä, että hän sovelluttaa sen lukijan tai kuulijan mukaan. Ja ennenhän kirjoitettiin aineita yksinomaan koulua tai opettajaa varten, joka aina välikki kirjoittajan mielessä vain virheettömänä abstraktisena olentona. Kuinka voisikaan tyylin tuoreus, elävyys ja lämpimyyden kehittyä sellaisten olosuhteiden vallitessa? Tämän kauhunkuvan täytyy kouluelämästä hävitä. Ja kaikeksi onneksi se onkin jo hävinnyt useista sellaisista kouluista, joissa opettaja käsittää tehtävänsä ja ymmärtää asettua nuorison kannalle, sensijaan että hän kasvattaisi nuorista ukkomaisia ja pedanttimaisia oloita. Se on hävinnyt sieltä, missä opettaja ei vain yllpele ylivoimaisesta etevämyydestään, vaan osoittaa lämmintä ymmärtämystä nuorison omalaatuisuudelle, missä hän ei käytä puoleista mustetta vain moitteeseen, vaan myöskin kiitokseen. Yhtä tärkeätä näet kuin virheiden merkitseminen on myöskin tunnustuksen antaminen onnistumisesta.

Ja edellämainitun keinoitekoisen kielityylin kehittämisen seuraukset ovat olleet helposti todettavissa. Mitenkä raikkaasti ja elävästi 8-9 vuoden iässä olevat lapset tavallisesti kertovat, mutta kuinka kuivasti ja yksitoikkoisesti sensijaan jo useimmat V-VI-luokkalaisten tekevät. Epäilemättä tavataan jokaisessa lapsessa taipumus elävään kielenkäyttöön, mutta sitä ei vain kehitetä, vaan se päinvastoin ehkäistään ja tukahdutetaan. Tosin koulu ei esiinny tässä suhteessa puberteettikautena yksinään ehkäisijänä, sillä sellaista voitavata koulupakon ulkopuolellakin, mutta kaikissa tapauksissa kohdistuu syytös pääasiallisesti kouluun. Mutta eihän ole välttämätöntä, että koulu vaikuttaa kehitystä ehkäisevästi, vaan se voi vaikuttaa myös innostavasti ja elävöittävästi, jos se vain tukahduttaa tuon jätäkän virheettömyyden ideaalin.

VII. Kielen esteettisten arvojen varteenottamisen keinot.

Kuten sanottu, ei tyylin kauneuden tunnusmerkkinä ole vain negatiivinen ominaisuus, t.s. kielen virheettömyys, vaan positiiviset ominaisuudet, joiden ei kuitenkaan tarvitse aina olla samoja, vaan jotka voivat ja joiden tuleekin vaihdella aina asianhaarojen mukaan. Tässä suhteessa on tarpeen tehostaa määrättyjä yleisiä näkökantoja, joita noudattaen tyylin esteettiset ominaisuudet olisi arvioitava. Tietenkään emme tällöin voi tavoitella mitään täydellisyyttä. Ennen kaikkea on vain tärkeätä, että oppilaan harrastus tulee herätetyksi tässä esitettävien kysymyksiin ja että hän havaitsee, että tässä on mahdollisuuksia jokaisen yksilön omaperäiselle luovalle toiminnalle. Tässä suhteessa tulee jokaisen opettajan aina muistaa, että vapaus on tyylin paras koulutus.

Mitä ensinnäkin sanojen valintaan tulee, on huomattava, että elävä tyyl ei käytä vain kirjojen ja asiapaperien kalvenneita ilmaisuja ja sanoja, vaan se ammentaa elävän puhekielen runsaista aarteista. Vankka, voimakas ja repäisevä sana voi vaikuttaa erittäin virkistävästi, vieläpä mehevä muuresanakin on toisinaan omiaan antamaan kuvailulle voimaa ja väritystä. Jos joku oppilas käyttää sattuvalla tavalla sellaisia ilmaisekinoja kertomuksessa tai kuvauksessa, niin tulee opettajan antaa tunnustusta eikä huolestuneesti pahotella sitä. Useiden kirjailijain käyttämän tyylin verraton tuoreus ja värikkyyys riippuu suureksi osaksi juuri sellaisten sanojen sattuvasta käyttämisestä. Kielenopetuksen tehtävänä ei ole keinoitekoisesti tyrehdyttää elävän kielen rikkautta, jonka jokainen nuori yksilö itse saa elävästä elämästä, vaan päinvastoin säilyttää ja lisätä sitä. On onnettomuudeksi, että useimmat oppilaat arvelevat, että he puhuvat ja kirjoittavat sitä säännönmukaisemmin ja samalla sitä paremmin, mitä enemmän he käyttävät abstraktisia ja kirjain sanoja. Tämän asemesta tulisi oppilaisiin juurruttaa päinvastainen vakaus, nim. että tyyl on sitä parempi, mitä vähemmän se on kansallista, abstraktinen ja koulumainen tuossa vanhanaikaisessa merkityksessä. Vasta kun oppilaat havaitsevat, että opettaja antaa arvoa luonnolliselle eläville ilmaisuvalle ja iloitsee siitä, ja että hänellä on myös huumorin tajua, ryhtyvät he itsekin ilolla ja aivan toisella tavalla työhönsä.

Sanojen valinnan ohessa on lauseen rakenne erittäin tärkeä tekijä kielen esteettistä muovailua varten. Tässä suhteessa on kuitenkin otettava huomioon, että nuo ihannoidut ja taidokkaat Cice-

ron puheet eivät ole alkujaan pidetyt sen muotoisina kuin ne meille ovat säilyneet, sillä nehan ovat syntyneet kirjoituspyödyän ääressä lukijoita varten. Sellainen lausejakso, jossa yksityiset lauseet esiintyvät pää- ja sivulauseina, on aivan paikallaan tieteellisessä esityksessä, ja jos oppilaan on kirjoitettava jostakin sellaisesta aiheesta, täytyy hänen tietenkin oppia tämä tyyli. Mutta elävällä kielellä kerrottaessa tai kuvattaessa tapahtuu ajatusten luonnollinen esitys enimmäkseen rinnastetuin eikä alistetuin lausein. Viimeksimainitut ovat paikallaan silloin, kun ajatukset todellakin täytyy alistaa, t.s. loogillisessa pohdinnassa ja tieteellisessä käsittelyssä. Mutta kertomuksessa ja kuvauksessa on paras ja kaunein ilmaisutapa rinnastaminen, jonka muotona on yksinkertainen päälause. Eihän niiden kuitenkin tarvitse aina olla kuivia ja elottomia predikaantintäyteisiä lauseita. Paljon enemmän luonnollista vireyttä ja eloisuutta saavutetaan satunnaisilla kysymys- ja huudahduslauseilla. Nuorelle yksisöllöle on tärkeämpää harjaantua ilmaisemaan ajatuksensa vaikuttavasti yksinkertaisin lausein kuin oppia rakentelemaan monimutkaisia yhdistettyjä lauseita. Äidinkielenopetusme yhtenä heikkona puolena on ollut juuri se, että se on kehittännyt keinotekoisien kirjoitustyylien ja vieläpä koettanut muovailla puhekielen tämän kirjoitustyylin mukaiseksi. Oppilaitten pitämät esitelmät eivät ole olleet elävää kieltä, vaan ulkoo opittuja lauseita, ja niitä on yleensä arvosteltu sitä paremmiksi, mitä painokuntoisemmilta ne ovat kuulostaneet. Mutta siten ei opeteta hallitsemaan äidinkieltä. Puhekielen ei pidä noudattaa kirjoitustyyliä, vaan kirjoitustyylin tulee mukautua elävän, luonnollisen ja yksinkertaisen puhetyylin mukaan.

Lauseenrakenne on samalla tärkeä tempoonkin nähden, jolla myös on suuri merkitys pidettäessä silmällä tyylin esteettisiä arvoja. Varsinkin puhekielen tempo on sangen oleellinen tekijä kielen kauneudelle. Siten voidaan tyylin avulla osoittaa hiljaista liikettä, rientämistä, hyppimistä, tanssimista j.n.e. Jos oppilaita totuttaa rakentamaan lyhyitä, suljettuja lauseita, niin kirjoitustapaan tulee itsestään enemmän keveyttä ja sujuvuutta. Tosin ei ole suomenkielen mukaista panna lauseet irrallisina, sitomattomina toinen toisensa rinnalle, niinkuin ranskalainen tekee, paitsi eritoten vauhdikkaassa esityksessä. Farenminkin on suomenkielelle ominaista sitoa lauseet ja luoda partikkelien avulla siltoja eri ajatusten välille. Vastalkajat kuitenkin usein liittävät lauseet toisiinsa ilman tarpeellisia konjunktiota, vaikka esityksessä tapahtuisi kuinka jyrkkiä ja odottamattomia käänteitä. I oisalta saattavat vasta-alkajat tehdä itsensä syyppäiksi myöskin aiheuttomaan sidosanojen, varsinkin »ja» sanan, käyttöön.

Jos tempoin käyttäminen on tyyliopetuksessa usein laiminlyöty, niin samoin on asian laita dynamiikan suhteen. Hyvän tyylin tunnusmerkkejä on, että tärkeä asia tulee selvästi ja johdonmukaisesti esiin. Dynamiikan keinot ovat sangen moninaisia, ja tulee niitä valikoida ja eri tapauksissa käyttää eri tavalla. Tärkeää ajatusta voi siten tehostaa, että sen lausuu fanaarimaisesti esityksen alussa, mutta sitä voi korostaa myöskin siten, että panee sen esityksen loppuun ikäänkuin huippukohdaksi. Sanojen ja lauseiden taitava toistaminen, valmistava ilmoitus, silmänpistävä sommittelu ovat myös sellaisia dynamiikan keinoja. Mutta kaikissa tapauksissa on pääasia se, että tärkeä asia tulee hyvin esiinvedetyksi joko sanojen tarkoituksenmukaisen järjestyksen tai muitten keinojen avulla.

Kielitietikassa vähän huomioitottu tekijä on kielen rytmisöiminen. On selvä asia, ettei vain runomitalla, vaan myöskin proosalla on rytmi, mutta varmaankin teoreettisten normien laatimisen sen käyttämistä varten auttaisi hyvin vähän, ehkäpä päinvastoin vahingoittaisikin. Tässä suhteessa tulee enemmänkin kysymykseen korvan herkistämisen. Proosassa ei myöskään tunnu kauniilta noisujen kasaaminen, samoin kuin ei myöskään monien korottomien tavujen ja sanojen kokoaminen toistensa rinnalle. Mutta kuten sanotti, on normien säätäminen tässä suhteessa vaarallista, kieliäistia on sensijaan herkistettävä käyttämään rytmiä aina aiheen mukaan.

Tyylin esteettisiä arvoja on edelleen aistimellisuus tai havainnollisuus, kuten sitä usein liian yksipuolisesti sanotaan. Tietenkin täytyy oppilaitten oppia käyttämään myöskin abstraktisia ilmaismuotoja, mutta myöskin abstraktisen aiheen käsittely voittaa siitä, jos se ei ole yksinomaa abstraktinen, jos kieli ei ole vain väriä tönä, tasaista, teoreettista, vaan jos se on värikästä, joustavaa, ilmeikästä. Yksikin havainnollinen esimerkki, yksikin voimakas ja räpäisevä laatusana sekä onnistunut vertauskuva elävöittävät abstraktista esitystä ja täyttävät sen kuivan luurangon lihalla ja verellä. Kuvallinen sanonta on sitä onnistuneempaa, mitä luontevammin ja kiinteämmin se liittyy käsiteltävään aiheeseen. Yhteensovellettumattomia ajatuksia tulee välttää. Siten esim. sellaiset kuvat eivät tunnu luonnollisilta, jotka ovat otetut kokonaan toisilta aloilta, toiselta ajalta ja toisista oloista kuin se, missä esitys liikkuu. Sikäli kuin kuvallinen sanonta kuvastaa kirjoittajan todellisia tunteita tai jokuun elävää havainnosta ja mielikuviutuksesta, on se omiaan edistämään kielen mehevyyttä, elävyyttä ja vaihtelevaisuutta, kun taas keinotekoinen kuvallisten sanontatapojen käyttö johtaa sen sijaan n.s. »kukkaistyliin».

Tietenkäsitteitä vielä paljon muitakin esteettisiä arvoja kuin tässä on esitetty, mutta olemme yllämainituilla esimerkeillä tahtoneet havainnollistaa esitystämme tyylin kauneudellisista arvoista. Viittaamme tässä yhteydessä E. A. Saarimaan tutkielmaan »Kielen ja tyylin alalta» sekä Kaarlo Niemisen kirjaan »Ainekijoituksen opas»; myöskin F. A. Hästeskon »Kalevalan kauneuksia» on omiaan tässä suhteessa avartamaan näköaloja.

Lopuksi annettakoon vielä lyhyt viittaus käytännölliseen opetusoppiin. Parempi kuin oikaisu on hyvä esikuva. Tosin voi opettajan korjausohdotus myös tilapäisesti vaikuttaa sangen herättävästi ja innostavasti, mutta pelkkien korjauksien avulla ei voida synnyttää hyvää tyyliä. Hyvän tyylin täytyy kasvaa, mutta tässä suhteessa opettajan liian suuret leikkaukset ja oikaisuut auttavat vähän. Sen sijaan voi opettaja vaikuttaa paljon enemmän siten, että hän valitsee käsitteilyä alaiseksi erikoisen arvokkaita, todellisia tyylin mestaruusuituksia, joiden kauneusarvoista hän itse on sisäisesti varkuutettu. Tietenkäsitteitä edes suurimpienkaan esikuvien kopiointia. Kaikkien »esikuvien» todellinen kasvatuksellinen arvo ei ole siinä, että ne houkuttelevat sokeaan jäljitteilyyn, vaan ennen kaikkea siinä, että ne antavat herätteitä ja innostusta yhtä arvokkaaseen, mutta ei samanlaatuisen luomistyöhön.

VIII. Kielen sisäisen elämän ja omalaatuisen persoonallisuuden ilmaisu.

Kieliesteettinen kasvatus ei suinkaan koske pelkkiä muutoseikkoja. Kaiken esteettisen sivistyksen ydinarvoja on juuri se, että nuori yksilö oppii antamaan sisäisille elämyksille ja kokemuksille kielellisen ilmaisuuden ja luomaan sisäiselle omalaatuisuudelleen ja persoonallisuudelleen vapaampia kehitysmahdollisuuksia, sillä ulkonäkö ja sisäinen puoli riippuvat tässä suhteessa erottamattomasti toisistaan. Sisäinen ominaisuus, joka ei voi luoda itselleen ilmaisu- ja elämäälle arvoton; vapaus ja muotovarmuus kielellisessä ilmaisussa vaikuttavat myös vapauttavasti ja muotoa antavasti sisäiseen elämään. On erehdys otaksua, että jokainen sisäinen elämys loisi itselleen aivan »luonnollisesti» ilmaisuensa. »Luonto» voi usein olla sangen kömpelö ja taitamaton. Maailmanmiehen puhekielen kevyt »luonnollisuus» ei ole luontoa, vaan kulttuuria. »Luonnollisuus» voi tosin olla kehityksen ideaalina, mutta se ei ole olemassa valmiina, vaan se on hankittava. Samoin on »yksinkertaisuuden»

laita; myöskään se ei ole valmiina, vaan se saavutetaan harjoituksen avulla. »Yksinkertaisuus» on positiivinen esteettinen arvo, joka ei ilman muuta ole olemassa, vaan myöskin suuret taitelijat ovat saaneet kiivaasti kamppailua sen saavuttamiseksi. Niinpä useimmissa nerokkaista kirjailijoista tiedetään, että he ovat kauan ja vaivalloisesti ponnistelleet, ennenkuin ovat saaneet sanottavalleen tyydyttävän muodon. Mitä luontevammalta ja yksinkertaisemmalta jonkun kirjailijan tyyli tuntuu, sitä enemmän se tavallisesti on vaivastinut työtä ja muokkailua, kuten suurten kirjailijain — esim. Aleksis Kiven — käsikirjoituksiinsa tekemät korjaukset selvästi osoittavat. Joskin tyylin yksinkertaisuutta ja luonnollisuutta voidaan sanoa kielellisen muodonantamisen arvoiksi, niin ne eivät ole »itsesään ymmärrettäviä», vaan ne pitää ensin tulla opituiksi. Mutta ne eivät ole myöskään ainoita tyylin esteettisiä arvoja, kuten olemme nähneet, vaan niiden ohessa tavataan vielä toisiakin arvoja, jotka voivat kehityksen päämäärinä olla yhtä arvokkaita.

Tärkeintä, mikä kielen koulutuksessa ylläesitettyyn suuntaan voi ilmetä, on kunnioituksen ja innoituksen herättäminen kielen mahtiin ja tehovoimaan, joka ei ole ulkonainen keino, vaan sisäisen omalaatuisuuden ja kulttuurin elävä muoto. Kuten sanotti, tämä tapahtuu parhaiten vapaan ainekijoituksen avulla. Sellaiset aineet ovat luonnontuoreita, raikkaita ja välittäviä, niissä on oppilaiden omakohtaisia elämyksiä, niissä on persoonallinen, joskin tosin vielä lapsellinen leimansa ja tyyliensä, joka kehittyi luonnollisesti sen mukaan kuin kirjoittajan henkiset kyvyt kehittyvät. Mutta niin kauan kuin kielen koulutus on kuivaa saivartelua ja jäykkää kaavailua, ei sellainen kunnioitus ja sellainen innoitus voi ilmetä. Jalompaa ja hedelmällisempää on herättää nuoressa yksilössä vakaumusta siitä, että myöskin hänessä piilee mahdollisuuksia edellisiltä sukupolvilta perityn kielen luovaan muokkailmiseen ja edelleen kehittämiseen ominaisen persoonallisuutensa pohjalta. Mutta tämä merkitsee sitä, että nuoret yksilöt täytyy saada selvästi tietoisiksi siitä, että kieli ei ole pelkkää tekniikkaa eikä myöskään tiedettä, vaan että se on taidetta, jossa jokainen on kutsuttu vaikuttamaan, joskin ehkä vain vaatimattomassa määrässä.